

Odpovědnost za škodu

Obecný výklad

Základní skutkové podstaty

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.
PrF MU, Brno

System závazků se zákona

1. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy (§§ 2894 – 2971) – poškození jiného
2. Zneužití a omezení soutěže (§§ 2972 – 2990)
3. Nepříkázané jednání – (vědomé) jednání ve prospěch jiného (§§ 3006 – 3011)
4. Bezdůvodné obohacení – (nevědomé) obohacení na úkor jiného (§§ 2991 – 3005)
 - Vazba na úpravu vztahu držitel – vlastník (§§ 996 – 1002)
5. Upotřebení věci k prospěchu jiného (§§ 3012 – 3014)

Pojem odpovědnosti - obecně

- **Odpovědnost jako hrozba civilní sankcí (např. Knapp)**

Perspektivní (pozitivní, aktivní) pojetí odpovědnosti – odpovědný vztah k náležitému plnění právních povinností (§ 24)

- latentní fáze (hrozba sankce); odpovědnost za *splnění* povinnosti

- fáze aktivizace odpovědnosti

- **Odpovědnost jako občanskoprávní sankce (např. Luby)**

Retrospektivní (negativní, pasivní) pojetí odpovědnosti – odpovědnost za *porušení* primární odpovědnosti

- **Odpovědnost X ručení X rukojemství**

„Provozovatel vozidla *odpovídá* za škodu způsobenou provozem tohoto vozidla“; pojetí objektivní odpovědnosti.

Deliktní právo

- Pojem „delikt“ ve dvojím smyslu:
 1. Širší: jako porušení práva vůbec (tj. i jako porušení závazku ze smlouvy)
 2. Užší: jako porušení zákonné, tj. mimosmluvní povinnosti
 3. Deliktní odpovědnost: odpovědnost, která se nezakládá na porušení smluvní povinnosti
 - Může se zakládat na porušení zákonné povinnosti (např. § 2910)
 - Může však existovat (v podobě objektivní odpovědnosti) i bez porušení práva (např. § 2927)

Výchozí zásady náhrady škody a jiné újmy

- Každý si zásadně nese újmy, které utrpí sám
- Výjimka: je-li tato škoda přičitatelná jiné osobě, zejména:
 - Jiná osoba škodu zaviněně způsobila
 - Škoda vznikla v důsledku činností jiného, která byla mimořádně nebezpečná (odpovědnost za zvýšení rizika)
 - nově: odpovědnost za účelem zajištění postavení poškozeného (*Sicherstellungshaftung*)
- Srov. čl. 1:101 PETL
 - (1) Každý, komu lze na základě zákona připsat škodu způsobenou jinému, je povinen tuto škodu nahradit.
 - (2) Škodu lze připsat konkrétně tomu,
 - a) kdo ji způsobil svým zaviněným chováním; nebo
 - b) jehož abnormálně nebezpečná činnost způsobila škodu; nebo
 - c) jehož pomocník způsobil škodu v rozsahu svého úkolu.

Funkce deliktního práva

- Reparační
- Preventivní
- Sankční? *Punitive damages.*
 - Melzer/Tégl, komentář: Úvodní výklad před § 2894, m.č. 21 an.
 - 25 Cdo 1490/2020 („sestra smrt“)

Subjektivní odpovědnost

- Odpovědnost za zavinění (jedním z předpokladů odpovědnosti je zavinění)
- Odpovědnost za řádnou péči

Společné předpoklady subjektivní odpovědnosti

- Nahraditelná újma, zejména škoda
- Jednání škůdce
 - Konání
 - Opomenutí
 - Přičtení jednání třetí osoby
- Zásadně příčinná souvislost
- Protiprávnost
- Zavinění

(Pozor: nejde o svébytnou skutkovou podstatu NŠ!)

Objektivní odpovědnost

- Různé varianty, které mají společné, že nevykazují všechny znaky, které charakterizují subjektivní odpovědnost
 - Maximalistická verze: všechny znaky kromě zavinění
 - Minimalistická verze: škoda, o niž zákon nařizuje, že ji má povinný subjekt nahradit (srov. odpovědnost provozovatele dopravního prostředku)
- Zejména zvláštní ustanovení, §§ 2920 a násl.

Výchozí zásady úpravy NŠ v OZ

- Východiskem je subjektivní odpovědnost
 - § 2895: „Škůdce je povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění v případech stanovených zvlášť zákonem.“
- Odlišení deliktní odpovědnosti (v u.s.s.) a smluvní odpovědnosti
 - Vztah smluvní a deliktní odpovědnosti (25 Cdo 3256/2021 – neplatí zásada *non cumulo*)
- Náhrada škody a nemajetkové újmy
- Vztah k ostatním institutům
 - Odpovědnost za vady – lex specialis k úpravě náhrady škody (§ 1925)
 - Vlastnická žaloba (odstranění neoprávněných zásahů); NŠ je lex specialis – 22 Cdo 735/2001 (?)
 - Náhrada škody a bezdůvodné obohacení

Koncepce generálních klausulí

Př.: A při hádce zraní B, který je známým hercem významného divadla. B nemůže hrát hlavní roli v divadelním představení, které musí být zrušeno. B nezíská honorář, provozovatel divadla C přijde o zisk. O zisk však přijde i provozovatel bufetu, i provozovatelé taxislužby atd.

- **Problém náhrady tzv. čisté ekonomické újmy**
- **tzv. velká generální klausule odpovědnosti za škodu**
- **tzv. velká generální klausule deliktní odpovědnosti**
- **koncepce tzv. malých generálních klausulí**

Základní skutkové podstaty

- Základní SP deliktní odpovědnosti:
 - § 2910 věta první: zásah do absolutního práva
 - Prostý zásah do absolutního práva
 - Porušení ochranné normy chránící před zásahem do absolutního práva
 - § 2910 věta druhá: způsobení čisté ekonomické újmy porušením ochranné normy
 - § 2909: úmyslné způsobení škody v rozporu s dobrými mravy

- § 2913: základní skutková podstata smluvní odpovědnosti

I. Prostý zásah do absolutního práva – předpoklady (§ 2910 věta první)

1. **Jednání škůdce** (vlastní nebo přičitatelné jednání třetí osoby – odpovědnost za pomocníka; viz dále)
2. **Zásah do absolutního práva poškozeného**
3. **Kauzalita (včetně objektivní přičitatelnosti)** mezi 1. a 2. (kauzalita zakládající odpovědnost)
4. **Protiprávnost** (indikována naplněním znaků 1. – 3.)
5. **Zavinění** (předpokládá se; § 2911)
6. **Nahraditelná újma**
7. **Kauzalita (včetně objektivní přičitatelnosti)** mezi 2. a 6. (kauzalita vyplňující odpovědnost)

Jednání škůdce

- konání i opomenutí
 - srov. např. § 2900, 2901
- k přičtení jednání třetí osoby – viz níže

Zásah do absolutního práva

- Absolutní X relativní práva
- Pohledávky jako relativní práva nejsou chráněna vůči každému
 - srov. 23 Cdo 3320/2020
 - srov. § 2211
 - srov. § 1044
- Držba

Příčinná souvislost (kauzalita)

- **Faktická (přírodovědná) kauzalita**
 - Zjednodušená praktická pomůcka: **conditio sine qua non**

- **Právní kauzalita: objektivní přičitatelnost**
 - Následek musí být jednajícímu objektivně přičitatelný jako „jeho dílo“
 - Základní hlediska:
 - Ochranný účel porušeného pravidla
 - Předvídatelnost následku (tzv. adekvátnost)
 - Dovolené ohrožení (+ běžné životní riziko) atd.

Některé problematické případy faktické kauzality

- Právo někdy uznává za příčinu i jevy, které vůbec nejsou příčinou v přírodovědném smyslu nebo, jejichž příčinnost není prokázána
- **Souběžná (konkurující) kauzalita**
 - existují nejméně dvě nezávislé současně působící reálné příčiny, které jsou *jistě* samy o sobě způsobilé vyvolat daný následek, tzn. tento následek by vyvolala i každá samostatně.
 - Příklady: 1) A dá 5g jedu, B dá také 5g jedu. 2)
Podniky A a B vypustí současně do řeky odpadní vody, jejichž jedovatost způsobí vyhynutí ryb v této řece. Odpadní vody každého z podniků by i samy o sobě způsobily vyhynutí všech ryb v této řece.
 - Zde selhává pravidlo *conditio sine qua non*, avšak přesto je zcela převažující názor o odpovědnosti obou

- **X Kumulativní kausalita:** to jsou takové případy, kdy dvě nezávisle na sobě uskutečněná jednání jsou způsobilá přivodit výsledek teprve účinkují-li společně, kumulativně.
 - Smrtelná dávka jedu je 5g. A dá 3g a B dá 3g bez vzájemné součinnosti.
- **Alternativní kauzalita**
 - případy, kdy přichází více osob v úvahu jako škůdci a není možné zjistit, který z nich konkrétně byl skutečným pachatelem. Přitom jednání každého z těchto subjektů bylo schopno daný výsledek způsobit a pouze náhoda mohla rozhodnout, kdo to skutečně byl.
 - § 2915 odst. 1 věta druhá

Důkazní břemeno ohledně příčinné souvislosti

- V právním řádu se vyskytují případy, kdy je převráceno důkazní břemeno v situaci, kdy poškozený nemá reálnou možnost obstarat si důkaz, neboť ten leží ve sféře vlivu možného škůdce.
- Potřeba zohlednění kolidujících právních principů
 - Příklad: problém ztráty zdravotnické dokumentace
 - IV. ÚS 14/17

Tzv. ztráta šance

- **I. ÚS 1919/08, 25 Cdo 1628/2013**

I když podle znalců nelze se stoprocentní jistotou potvrdit, že by v případně dřívějšího zahájení léčby došlo k remisi, může být v případech tzv. ztráty šance pro závěr o příčinné souvislosti mezi nesprávným postupem žalované a úmrtím poškozeného dostačující i znalci uváděná pravděpodobnost 70% až 80%.

- **25 Cdo 1014/2020**
- **IV. ÚS 3416/20**
- **31 Cdo 2376/2021**

B. Korekce přírodovědné (faktické) příčinné souvislosti: objektivní přičitatelnost

- Někdy se v této souvislosti hovoří o právní (juristické) kauzalitě
- Z příčin v přírodovědeckém smyslu je třeba vybrat ty, které jsou právně relevantní
 - František Bauer: „Zvláštnost právního pojetí příčinné řady záleží především v tom, že se z nekonečného množství příčin nějakého výsledku bere v úvahu jen některá, jakoby byla jedinou příčinou tohoto výsledku“.
- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 193 an.

Přístup judikatury

- Srov. výše NS: „ příčina důležitá, podstatná a značná“
- Trajnin (v návaznosti na něj např. Luby, nebo Švestka): tzv. (leninská) umělá izolace jevů a (stalinská) gradace příčinné souvislosti
- NS: 25 Cdo 3285/2015: *„Právně relevantními příčinami tedy nemohou být kterékoli faktické příčiny, sebevícе vzdálené od škodního následku, nýbrž je třeba vyčlenit (izolovat) jen ty příčiny, s nimiž právo spojuje vznik odpovědnosti (tzv. **umělá izolace jevů**), které jsou pro způsobení následku významné (tzv. **gradace příčinné souvislosti**) a které podle obvyklého chodu věcí i podle obecné zkušenosti mají zpravidla (typicky) za následek způsobení určité škody (tzv. **adekvátní příčinná souvislost**).“*
- Srov. výše: *příčina důležitá, podstatná a značná.*
 - Co to znamená?

Základní kritéria objektivní přičitatelnosti

1. Ochranný účel normy

- Ochranný rozsah normy
 - Osobní ochranný rozsah normy
 - Věcný ochranný rozsah normy
 - Modální ochranný rozsah normy

- Nexus protiprávnosti
 - Vztah mezi ochranou normou (porušenou právní povinností), resp. jejím účelem a škodou
 - Srov. např. I. ÚS 312/05, I. ÚS 1587/15
 - NS: nikoli u § 2910 věta první (NESPRÁVNĚ): 25 Cdo 1131/2019
 - Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 291 an.; komentář k § 2910, m.č. 215 an.

- Nexus ohrožení

2. Adekvátnost ve smyslu objektivní předvídatelnosti

- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 268 an.
- Pb.: měřítko (kritéria) předvídatelnosti
 - Ontologická znalost
 - Nomologická znalost
 - Tzv. optimální pozorovatel
- Potřebná míra pravděpodobnosti vzniku následku
 - Rozsah běžných životních rizik, dovolené riziko (zvyklosti)
- Wilburg: pohyblivý (flexibilní) systém (bewegliches System)

3. Další kritéria přičitatelnosti

- Rozsah běžných životních rizik (dovolené riziko)
 - Srov. např. újma způsobená při sportu porušením sportovních pravidel (srov. 25 Cdo 493/2015).
 - Srov. „zvyklosti“ ve smyslu § 2900

Protiprávnost

- je-li způsoben jednáním škůdce zásah do absolutního práva přičitatelným způsobem → **indikuje** to protiprávnost jednání škůdce
 - Indikace protiprávnosti: protiprávnost je zásadně dána, ledaže je naplněna některá okolnost vylučující protiprávnost

Porušení absolutního práva: vztah § 2910 a § 2900

§ 2910 věta první: „poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného“

- Co je touto povinností stanovenou zákonem?
 1. Jde povinnost stanovenou v § 2900?
 - § 2900: dříve § 415 OZ 1964 (tzv. generální prevence)
 2. Jde již o samotnou povinnosti nezasahovat do absolutního práva jiného?

- Podrobněji viz:
 - Melzer/Tégl, komentář k § 2900, m.č. 72 an.
 - Melzer/Tégl, komentář k § 2910, m.č. 35 an.

Okolnosti vylučující protiprávnost

- Nutná obrana (§ 2905)
- Krajní nouze (§ 2906)
- Svépomoc (§ 14)
- Výkon práva nebo plnění povinnosti

Nutná obrana

- § 2905
- Předpoklady:
 - Útok: úmyslný zásah do práv jiného (komisivní)
 - Protiprávnost
 - Bezprostředně hrozící nebo trvajících
 - Odvrácení

Vůči útočnickově osobě a jeho majetku

Nesmí být nepřiměřené povaze a nebezpečnosti útoku
(zásadně se nepoměřuje, jen excesy)

Krajní nouze

- § 2906
- Předpoklady:
 - Nebezpečí
 - Přímo hrozící
 - Ohrožený je sám nevyvolal
 - Poměrování: odvrácení (subsidiarita)

- Srov. § 2907

Svépomoc (§ 14)

- Svépomoc X svémoc
- Zásada, že svépomoc je možná tam, kde se nelze účinně dovolat pomoci moci veřejné. (srov. systematické zařazení za §§ 12, 13)
- Zvláštní případ: svépomoc směřuje k zajištění

Předpoklady svépomoci

- Neoprávněnost zásahu do práva
- Bezprostřednost zásahu (hrozí či trvá)
- Přiměřené prostředky
- Vykonává ji ten, kdo je zasažen (+ zástupce)
- Absence pomoci veřejné moci – jen do této pomoci
- Vztah k tzv. speciálním úpravám

Zavinění

- Subjektivní přičitatelnost následku škůdci
- Úmysl: zda věděl a chtěl způsobit následek
 - Přímý
 - Nepřímý (eventuální)
- Nedbalost: Ptáme se, zda byl škůdce schopen následek předvídat a v závislosti na tom mu zabránit
 - Čistě subjektivní X objektivizované zavinění
 - Základní pravidlo (§ 2912 odst. 1, § 4 odst. 1)
 - Odborná péče (§ 2912 odst. 2, § 5 odst. 1)

- **Stupně nedbalosti v civilním právu**
 - Prostá nedbalost (*culpa levis*)
 - Hrubá nedbalost (*culpa lata*): taková, které by se v dané situaci dopustil jen mimořádně nedbalý člověk
 - Zohledňujeme i význam porušené povinnosti
 - Zákon v řadě případů staví hrubou nedbalost na roveň úmyslu (*culpa lata dolo comparabitur*); § 4 odst. 2

Přičtení jednání třetí osoby

Odpovědnost za pomocníka

- Dříve: § 420 odst. 2 OZ 1964
- **NOZ: rozlišuje:**
 - **Pomocník při plnění dluhu (§ 1935)**
 - **Pomocník při výkonu činnosti (jiné, než plnění dluhu), § 2914**
 - **Srov. např. §§ 278, 831 BGB, §§ 1313a, 1315 OZO**

II. Porušení ochranné normy § 2910 věta první + věta druhá

1. Ochranná norma
 - srov. 25 Cdo 418/2022
2. Jednání, kterým se porušuje ochranná norma
3. Protiprávnost (zejména okolnosti vylučující protiprávnost)
4. Zavinění
5. Nahraditelná újma
6. Kauzalita (včetně objektivní přičitatelnosti) mezi 2 a 5

III. Úmyslné způsobení škody jednáním v rozporu s dobrými mravy (§ 2909)

1. Jednání v rozporu s dobrými mravy
 2. Nahraditelná újma
 3. Kauzalita (včetně objektivní přičitatelnosti) mezi 1 a 2
 4. Úmysl
- úmyslné jednání v rozporu s dobrými mravy je současně protiprávním jednáním

IV. Porušení smluvní povinnosti – přehled předpokladů

1. Smluvní povinnost
2. Jednání přičitatelné dlužníkovi, které porušuje smluvní povinnost
3. Aktivní legitimace
4. Neexistence liberačního důvodu
5. Škoda
6. Příčinná souvislost mezi jednáním a vzniklou škodou (včetně přičitatelnosti následku)

Smluvní povinnost

- Druhy smluvních povinností
 - Primární povinnosti X sekundární povinnosti
 - Hlavní povinnosti X vedlejší povinnosti (širší povinnosti jednání)
 - srov. § 545

- Tzv. kvazismluvní povinnosti
 - § 1723
 - problematické případy:
 - závazky z jednostranného právního jednání
 - předsmluvní odpovědnost
 - odpovědnost člena voleného orgánu PO

K předvídatelnosti u smluvní odpovědnosti

- předvídatelnost v době uzavření smlouvy
- vedlejší povinnosti: v době jednání
- NS: 23 Cdo 1788/2021
 - adekvátnost: Pro odpovědnost za škodu tedy není nutné, aby vznik určité škody byl pro jednajícího konkrétně předvídatelný, nýbrž je dostatečné, že pro výše uvedeného optimálního pozorovatele není vznik škody vysoce nepravděpodobný.
 - i v režimu § 2913 OZ
 - Otázka adekvátnosti se zde totiž nesprávně zaměřuje s otázkou, jestli žalovaná mohla vědět, co je předmětem zásilky. Adekvátnost však odpovídá na otázku, zdali je vůbec „v lidských silách“ (kritérium optimálního pozorovatele) možné předvídat, že na základě daného jednání může nastat daný škodní následek. Předvídat lze přitom to, co není vysoce nepravděpodobné.

Aktivní legitimace

Princip relativity a věřitelovy interese

Princip relativity: prostřednictvím závazkového vztahu mohou být oprávněni nebo povinováni pouze ti, kteří jsou jeho subjekty.

- *Sedláček*: „Právní předpis stanoví nejen, kdo je povinen, nýbrž také komu je povinen.“
- *Melzer, F., Tégl, P.* Absolutní ochrana relativních práv? K výkladu § 1044 ObčZ aneb po 90 letech opět na začátku – 1. část. Právní rozhledy č. 10/2020, s. 351 an.; 2. část. Právní rozhledy č. 11/2020, s. 381 an.

Princip věřitelovy interese pak vypovídá, že věřitel smí uplatňovat pouze svou škodu, nikoli však škodu někoho jiného.

Výjimky:

- Např. Smlouva s ochranným účinkem vůči třetím osobám (srov. § 2913 odst. 1)
- Likvidace třetích škod

Aktivní legitimace: smlouva s ochranným účinkem vůči třetím osobám

Smlouva s ochranným účinkem vůči třetím osobám

Předpoklady: (Německo, Rakousko)

1. Blízkost plnění: třetí osoba se musí nacházet v okruhu rizika spojeného se smlouvou
2. Zvláštní zájem na ochraně třetí osoby
3. Zjevnost pro dlužníka

- srov. 25 Cdo 3256/2021 (nájem areálu a zimní údržba)

Liberační důvody podle § 2913 odst. 2

1. Překážka plnění
2. Nepředvídatelné a nepřekonatelná
3. Mimořádná
4. Nezávislá na vůli dlužníka
 - čl. 79 odst. 1 CISG: nesprávný úřední český překlad: „překážka, která nezávisela na její vůli ...“
 - Správně: mimo oblast její kontrolu, její vliv (*beyond his control, außerhalb ihres Einflußbereich*)
 - Schwenzer: *Typicky se má dlužník zaručit za svou osobní oblast. Okolnosti, které mají původ v jeho osobě, nevedou k liberaci dle čl. 79.*
5. Kauzalita: překážka plnění – porušení smluvní povinnosti
6. Liberace je však i přes to vyloučena, když:
 - a) překážka vznikla ze škůdcových osobních poměrů,
 - b) vznikla v době prodlení dlužníka nebo
 - c) dlužník měl povinnost překážku překonat.

Další obecné otázky náhrady škody

1. Přičtení jednání třetí osoby (odpovědnost za pomocníka)
2. Škoda způsobená více osobami
3. Spolupřičitatelnost škody poškozenému

- **Odpovědnost pomocníka při plnění**
 - § 1935: Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.

- **Přičtení některých osob právnické osobě**
 - § 167: Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.

Odpovědnost za pomocníka při výkonu (jiné) činnosti (§ 2914)

- Odpovědnost za **nesamostatného** pomocníka: Kdo **při své činnosti** použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, **jako by ji způsobil sám.**
- Odpovědnost za **samostatného** pomocníka: Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost **samostatně**, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, **ručí za splnění** jeho povinnosti k náhradě škody (culpa in eligendo)

- Přímá odpovědnost pomocníka?
 - 25 Cdo 1029/2021 – pomocníkem je zaměstnanec

Škoda způsobená několika osobami

- Solidarita
 - Zásada: § 2915 odst. 1 věta první
 - Výjimka: dílčí závazky (§ 2915 II)
 - Vnitřní vztah:
 - Zásadně podle míry účasti: § 2916
- Škoda způsobená jinou osobou: § 2917 (Pb!)

Spoluúčast poškozeného na škodě Spolupříčitatelnost škody poškozenému

§ 2918

Vznikla-li škoda nebo zvětšila-li se také následkem **okolností, které se přičítají poškozenému**, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží. Podílejí-li se však okolnosti, které jdou k tíži jedné či druhé strany, na škodě jen **zanedbatelným způsobem**, škoda se nedělí.

- Doktrína: **tzv. princip rovného přístupu**: pro přičtení škody jak škůdci, tak poškozenému mají platit stejné zásady

Děkuji za pozornost